

نوشته: سید مرتضی علم الهدی.

تحقیق: سید محمد علی حکیم.

چاپ شده در: مجله تراثنا، شماره دوم، سال هفتم، 1412 ه. ق.

شماره صفحه ها: 57.

سید مرتضی، از دانشمندان و نوابغ قرن چهارم و پنجم ه. ق. است در سال 355 ه. ق. در شهر بغداد دیده به جهان گشود. از کودکی به فراگیری دانش پرداخت و در جوانی در بسیاری علوم سر آمد شد. وی، از شاگردان ممتاز شیخ مفید است. افزون بر بهره وری از محضر شیخ مفید، از محضر بزرگانی چون: هارون بن موسی تلعبری، حسین بن بابویه قمی، ابن نباته، ابو عبدالله محمد بن عمران مرزبانی خراسان، احمد بن سهل دیباجی احمد بن سعید کوفی... بهره جسته است. سرانجام، پس پروراندن شاگردان بسیار، خدمات ارزنده به تشیع و اسلام و به جای گذاردن آثار فراوان، در هشتاد و یک سالگی، به درود حیات گفت(21).

از آثار ارزنده وی رساله المقنع است در موضوع غیبت.

این اثر، با وجود حجم اندک از جمله متقن ترین متون است.

ارزش کتاب، زمانی بیشتر هویدا می شود که می بینیم بزرگانی چون: شیخ طوسی، فرازهایی از متن کتاب و در برخی موارد، خلاصه ای از مطالب را در کتاب الغیبة خویش آورده است.

امین الاسلام طبرسی در فصلهای گوناگون کتاب اعلام الوری بأعلام الهدی، گاه عین عبارتها و گاه مضمون مطالب را آورده است.

اهتمام بزرگان به این اثر، نمایانگر حسن تألیف و اتقان و استواری دیدگاهها و ارزش فوق العاده و برتر آن است.

سید مرتضی، درباره سبب نگارش این رساله می نویسد:

در مجلس وزیر السید، سخن از غیبت امام عصر(عج) به میان آمد و این امر مرا بر آن داشت، در این باب اثر کوتاهی بنگارم).

صاحب الذریعة از قول استادش محدث نوری، نقل می کند:

(سید مرتضی، این کتاب را برای وزیر مغربی، ابوالحسن علی بن الحسین بن علی بن هارون بن عبدالعزیز الاراجتی نوشته است.(22).

از اشاره هایی که سید در الشافی فی الامامة و تنزیه الانبیاء، والائمة(ع) دارد، بر می آید که (المنقع) پس از آن دو اثر نگاشته شده است.

این اثر، به گفته اهل تحقیق، به جز در این اواخر که در مجله تراثنا، چاپ شده، تاکنون به صورت مستقل چاپ نشده است. محقق محترم در

این چاپ، بر نسخه های ارزشمندی به ترتیب قدمت و استواری متن اعتماد کرده است:

1. نسخه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، تاریخ پایان استنساخ، 8 شعبان 1070 ه. ق.

به خط ابراهیم بن محمد حرفوشی.

این نسخه، کامل ترین نسخه موجود و مشتمل بر تمامی کتاب المقنع فی الغیبة، با تمام افزوده آن است، تحت عنوان: (الزیادة المکملة)، جز

این که برگ آخر آن، افتاده است.

2. نسخه کتابخانه مجلس شورای اسلامی، تهران. این نسخه، بخشی از المقنع را در بر دارد.

3. نسخه کتابخانه آیت الله مرعشی، قم. این نسخه، به خط محمد بن ابراهیم بن عیسی البحرانی الأوالی نوشته شده و از نسخه های

خطی قرن دهم هجری است.

محقق محترم، کار تحقیق را به صورت تطبیق و تلفیق، با نسخه های یاد شده انجام داده است و در پاورقی، آن جا که نیاز به ذکر اختلاف

نسخه ها بوده، اشاره کرده و افزون بر این، برخی مطالب و کلمات را توضیح داده است.

مطالب کتاب که بدون عنوان و سرفصل بوده، از سوی محقق عنوان گذاری شده که خواننده، به آسانی به مطالب کتاب، دسترسی خواهد

یافت.

در متن کتاب نیز، برخی نکات را در داخل کروش، روشن کرده است.

کتاب، با حمد و سپاس الهی و درود بر بنده برگزیده خداوند، پیامبر مکرم اسلام شروع شده و پس از بیان انگیزه تألیف، ادعای مخالفان را

طرح می کند:

(سخن از غیبت امام زمان، برای شیعیان مشکل است).

در پی طرح ادعای مخالفان، می نویسد:

(به مسأله غیبت، باید از زاویه ساختار اصولی نگریست، زیرا مسأله غیبت امام عصر(عج)، فرع اصولی است که اگر آن اصول، برهانی شود،

سخن از غیبت آسان ترین و روشن ترین بحث خواهد بود وگرنه، سخن گفتن بدون پرداختن به بحث اصولی، مبنایی نخواهد داشت).

سپس اصولی را که بایسته بحث در این باب است، با استناد به برهانهای عقلی و نقلی به شرح زیر اثبات می کند:

اصل امامت.

اصل عصمت.

اصل وجوب امامت.

اصل وجوب عصمت.

سید، در ضمن اثبات این اصول، شبهات و ادعاهایی که از سوی مسلکها و فرقه های گوناگون مانند: کیسانیه، ناووسیّه، واقفیه و... مطرح

شده، پاسخ می دهد. با شیوه برهان عقلی وارد مباحث مربوط به غیبت می شود و همراه بیان مطالب، به برخی از شبهات نیز پاسخ می

گوید.

عناوین عمده مباحث طرح شده به شرح زیر است:

حکمت غیبت، جهل و بی خبری از حکمت، منافات نداشتن جهل به حکمت غیبت با غیبت و... درباره حکمت غیبت و سبب آن می نویسد:

(... اَمَّا لِسَبَبِ الْغَيْبَةِ فَهُوَ اخافة الظالمين له عليه السلام...)(23).

سبب غیبت امام عصر(عج) ترس از ستمگران بوده است.

سپس با حفظ اصول و مبانی که پی ریخته، پاسخ مخالفان را می دهد. شبهات بدانها پرداخته شده، بدین شرح هستند:

تفاوت میان پنهان شدن پیامبر(ص) و امام چیست.

چرا ائمه(ع)، پیش از امام زمان، غایب نشدند، در حالی که آنان نیز، ترس از ستمگران داشتند چه فرق بین وجود و عدم کسی است که

سودی از سوی او به کسی نرسد.

اگر ملائک غیبت، ترس از دشمنان است، آیا خداوند امام عصر را ایمن از دشمنان، ظاهر خواهد کرد احکام و حدود در زمان غیبت بر عهده

کیست!

علت ظاهر نشدن حضرت، بر دوستانش چیست.

فرق بین دوست و دشمن در فلسفه و علت غیبت کدام است.

و...

این اثر ارزشمند، تکمله ای دارد، به نام: الزيادة المكمل بها كتاب المقنع) که در پایان همین اثر، آمده است.

در آغاز بخش افزوده، به مسأله بهره شیعیان و پیروان امام، در زمان غیبت می پردازد و یادآور می شود که غیبت حضرت، سبب آن نمی شود

که امام، نقشی در امور مسلمانان نداشته باشد و اثبات می کند که در اطاعت و پیروی از امام و استفاده از وجود شریف وی، تفاوتی بین

وجود و غیبت او، نیست. از طرفی ظهور امام برای اولیاء واجب و ضروری نیست. امام، در حال غیبت نیز، بر آنچه پیش می آید و بر شیعیان

می گذرد و شیعیان انجام می دهند، آگاه و بر کم و کیف جریانهایی که اتفاق می افتد گواه است.

سپس با طرح پرسشهایی در مورد علم امام(ع) مباحث این بخش را به پایان می برد.